

VUK KARADŽIĆ
SZÜLETÉSÉNEK
200. ÉVFORDULÓJÁN

A JUHÁSZ ÉS A LEÁNY

Jugoszláviai magyar költők fordításai

ELŐHANG

A *Híd* szerkesztősége 1987 februárjában azzal a kéréssel fordult a jugoszláviai magyar költőkhöz, hogy vállalkozzanak az *Ovčar i devojka* című szerb népi románc magyar nyelvű tolmácsolására. A közvetlen alkalmat Vuk Stefanović Karadžić születésének kétszázadik évfordulója szolgáltatta: Vuk népköltészeti gyűjtése őrizte meg — szépségének teljességében, harmóniájának varázsában. Árkádiáról beszél ez a költemény, egy olyan világról, amelynek valóságos szépsége talán csak annyi ideig tartott, amennyi ideig a vers előadása (olvasása) tart, miközben a népköltő az időtlenségbe emeli az elillanni kész életpillanatot. E költemény fordításának ugyanakkor hagyományai vannak a magyar irodalomban. Lefordította és 1836-ban közzé is tette Székács József a *Szerb népdalok és hősrégék* című, a magyar műfordításirodalom történetében jelentős könyvében *Megcsalott* címmel, és lefordította Nagy László *Szép lány arat* címmel a *Babérfák* című 1969-es délszláv népköltészetet megszólaltató kötetében. Most 17. jugoszláviai magyar költő tolmácsolásában *A juhász és a leány* című költemény 21 fordításváltozata kerül az olvasó kezébe. Valamennyi szerkesztőségünk felkérésére készült, miközben a felkérésnek közvetve az volt a célja, hogy költőink alkotókedvét ébresztgesse. Hogy sikerrel, a fordítások bizonyítják!

Újvidéken, 1987. április 15-én

BORI Imre

OVČAR I ĐEVOJKA

Žetvu žela lepota devojka
 zlatnom rukom i srebrnim srpom.
 Kad je bilo oko pola dana,
 zapevala lepota devojka:
 „Ko bi mene snoplje povezao, —
 dala bi mu moje belo lice.
 Ko li bi mi vodice doneo, —
 dala bi mu moje čarne oči.
 A ko bi mi ladak načinio, —
 ja bi njemu verna ljubica bila.”
 Ona misli niko je ne sluša;
 slušao je ovčar od ovaca:
 rogozom joj snoplje povezao,
 od leske joj ladak načinio,
 i doneo lađane vodice;
 pak besedi lepoti devojci:
 „Daj, devojko, što si obećala!”
 Al' devojka polukava bila,
 pak se onda mlada odgovara:
 „Id' odatle, mladi čobanine!
 Ako si mi snoplje povezao, —
 tvoje ovce po strnjiki pasu.
 Ako si mi vodice doneo, —
 i ti si se lađane napio.
 Ako si mi ladak načinio, —
 i ti si se pod njim odmorio.”

A LÁNY ÉS A JUHÁSZ

Aratott a szép lány hajnal óta,
 arany keze, ezüst a sarlója.
 Mikor a nap állt már delelőre,
 így dalolt a szép lány a mezőben:
 „Aki nékem kévékötni jönne,
 fehér orcám annak csókra adnám;
 aki nékem forrásvizet hozna,
 elnyerhetné két bogár szememet;

aki nékem árnyékot csinálna,
 lennék annak hűséges mátkája.”
 Azt gondolta, senki meg nem hallja,
 de hallotta ifjú juhászlegény:
 kévét kötött gyékénnyel a lánynak,
 árnyat csinált mogyoróvesszőből,
 hűs forrásról hideg vizet hozott;
 akkor a lányt szép szóval kérlelte:
 „Add meg hát most azt, amit ígértél!”
 De furfangos eszű volt a lányka,
 s furfangosan felelt a juhásznak:
 „Eredj már, te ifjú juhászlegény!
 Igaz, hogy a kévémet kötözted,
 de juhaid a tarlóm legelték.
 Hűs forrásról hideg vizet hoztál,
 de szomjadat magad is oltottad.
 A nap ellen árnyékot szerezteél,
 ám alatta te is megpihentél.”

ACS Károly fordítása

A JUHÁSZ ÉS A LEÁNY

Aranykalászt arat a szép leány,
 szorgos kézzel, csillámló sarlóval.
 Déli órán, szorgos munka után
 dalra fakadt a szépséges leány:
 „Aki nékem a kévét bekötné,
 annak adnám hamvas-üde orcám.
 Ha valaki nékem vizet hozna,
 annak adnám csillagszép szememet.
 Nékem hűvöst valaki ha adna,
 hű szeretőt haláláig kapna.”
 Azt gondolja, senki nem hallotta;
 de a juhász szavát kihallgatta:
 a kévéket gyékénnyel kötötte,
 árnyat adott mogyorófaággal,
 kulacsában forrásvizet hozott;
 s imígyen szól a szép leányhoz:

„Adjad leány, amit megígértél!”
 De a leány csalfa és ravasz volt,
 imigyén a juhászbojtárhoz szolt:
 „Birkáidhoz eridj vissza, bojtár!
 Kévéimet míg te bekötötted,
 birkáid a tarlón legelésztek.
 Kulacsodból vízzel ha itattál,
 szomjúhokra te is jót ihattál.
 Ágakból ha árnyékot is adtál,
 árnyékukban te is jól múltattál.”

BATA János fordítása

A JUHÁSZ ÉS A LEÁNY

Markot szedett ezüst sarlójával
 az aranykezű, szépséges leány.
 Amikor az idő délfele járt,
 dalba fogott a szépséges leány.
 „Kévécském ha bekötné valaki, —
 fehér orcám adnám oda neki.
 Hús vizecskét ha hozna valaki, —
 éjfelete szemem adnám neki.
 Árnyékot ha csinálna valaki, —
 hű babája lennék biz én neki.”
 Azt gondolta, senki sem hallgatja;
 hallotta őt juhoknak pásztora:
 bekötötte kévéjét gyékénnyel,
 hűvöst csinált bozótból föléje,
 s hozott neki patakból hús vizet;
 aztán így szolt a szépséges lányhoz:
 „Adjad, leány, amit megígértél!”
 Ám a leány nagyon is ravasz volt,
 a legénynek csalfán így válaszolt:
 „Menj el, juhász, gyorsan menj el innét!
 Ha bekötötted összes kévécském, —
 a tilosban legeltek juhaid.
 No és innom ha hoztál vizecskét, —

kínzó szomjad olthattad magad is.
 És árnyéknak ha hordtál sok cserjét, —
 hűsülhetnél alatta magad is.”

BOZSIK Péter fordítása

A JUHÁSZ ÉS A LEÁNY

A szép leány nekiáll aratni,
 arany kezében ezüst a sarló.
 Mikor a nap delelőre háгна,
 a szép leány énekszóval mondja:
 „Ki kévéim sorra bekötözné —
 övé lenne az én fehér arcom.
 Aki nekem a friss vízből merne —
 nekiadnám két bűbajos szemem.
 Aki nekem hűvös árnyat vetne —
 annak lennék a hű szeretője.”
 Gondolja, hogy ezt ki sem hallhatja;
 nyája mellett meghallja a juhász:
 a kévétet sással mind felkötöti,
 cserényt állít mogyoró gallyából,
 és gyöngyöző vizet is hoz neki;
 majd így szól a gyönyörű leányhoz:
 „Add most, te lány, amit megígértél!”
 Ám a leány ravaszabb, mint hinné,
 s a pásztornak ezt a választ adja:
 „Menj el innen, ifjú pásztorlegény!
 Ha be is kötötted mind a kévét —
 juhaid a tarlómon legeltek.
 Ha hoztál is innom hideg vizet —
 te is oltottad belőle szomjad.
 Ha állítottál is árnyas cserényt —
 magad is ott hűsültél alatta.”

BRASNYÓ István fordítása

A LÁNY ÉS AZ ÜRÜPÁSZTORKA

Árpavágni egy csinoska fruska,
 Arany kézzel, ezüst sallajával.
 Már hogy a nap fele egen járna,
 Így sohajta az isteni lánka:
 „Az ki nékem kévéim bekötné,
 Annak adnám tejfehérke arcom,
 Az ki nékem friss vizeket hozna,
 Lenne övé szép szemem varázsa,
 Az ki nékem enyhületet adna,
 Lennék annak hites szeretője.”
 Úgy gondolja, senki meg se hallja,
 Ám meghallá az ürüasztorka,
 Sáskötéllel már kötöz nyalábba,
 Árnyat is lel: tör mogyoróágot,
 S indul hozzá hűsítő itallal.
 Mondá akkor az isteni lánynak:
 „Hoppsza, lány te, ahogy megigérted!”
 Ám a fruska vala furfangoska,
 Fölfelele a legénynek ígyen:
 „Ifju csoban, hordd el magad innen!
 Nékem ugyan kévéim nyaláboltad,
 De tarlómon juhod legelészett,
 Nékem ugyan friss vizedet hoztad,
 De magad is olthattad a szomjad,
 Nékem ugyan találtál hűs helyre,
 De ott te is nyughattál kedvedre.”

CSORBA Béla fordítása

INCSELKEDÉS

a bećarac virgonc nótájára,
 azaz
 „Kettőt tojik a fekete kánya”

1. Arany keze, ezüst a sallója,
Szép lány dönti termést a tallóra.
2. Tüzes abroncs a nap koronája,
Hát düdörész a pilledő lányka.

3. Jer, galambom, bekötni buzámat,
Adom érte hófehér orcámat!
4. De ha nékem hús italod hoznád,
Meg nem bánád — szememfényét kapnád!
5. S hogyha fölém hűvöskét csinálnál,
Hűbb szeretőt, tudom, nem találnál!
6. Már-már hiszi, hogy senki se hallja,
Pedig fülel a juhnyáj bojtárja.
7. Kötelet rak sásból a buzának,
Mogyoróból árnyékot a lánynak.
8. Csobolyóból éltető italt ad,
Kéri aztán megígért jutalmát.
9. Ide, cunci, ölembe! Ígérted!
Ámde a lány érti a beszédet.
10. Hess el innen, kicsi kuckós juhász,
Tudomisten, ilyet ki nem tanász!
11. Igaz, mondd, kévéim bekötted,
De tallómon barmaid legeltek!
12. Igaz, mondd, friss vizedből kaptam,
De neked is nád nőtt a hasadban!
13. Igaz, mondd, enyhelyet csináltál,
De alatta vígan mulatoztál!

CSORBA Béla fordítása

A JUHÁSZ ÉS A LEÁNY

Szép leányzó aratván aratott
arany kézzel és ezüst sarlóval.
Amikor a napnak fele múlt,
dalba kezdett a szépséges leány:
„Aki nékem kévéim összekötné, —
fehér arcom annak odaadnám.
Aki nékem vizet inni hozna, —
övé lenne búbajos két szemem.
Aki engem hús árnyékkal fedne, —
lennék annak húséges kedvese.”
Azt gondolja, senki nem hallgatja;
hallotta őt a juhok juhásza:

sással néki a kévét kötötte,
mogyorófa lombbal árnyékolta,
hozott néki hűsítő friss vizet;
majd így szóla a szép leányzóhoz:
„Add meg, leány, amit megígértél!”
De a leány ravasz volt nem kicsit,
és a lányka ekképp felelt néki:
„Menjél innen, ifjú pásztorlegény!
Ha a kévém össze is kötötted, —
juhaid a tarlón legelteted.
Ha hűs vizet hoztál is énnékem, —
te magad is hűsítetted véle.
Ha árnyékba vontál is engemet, —
alatta biz' te is megpihentél.”

DANYI Magdolna fordítása

A JUHÁSZ MEG A LEÁNY

Aratott egy szépséges leányka,
keze arany, ezüst a sarlója.
Mikor már úgy fele nap is eltelt,
a szép leány énekelni kezdett:
„Aki az én kévém kötné —
annak adnám az én fehér arcom.
Aki nekem hűs vizecskét hozna —
annak adnám az én bogárszemem.
Aki pedig szárnyéket csinálna —
annak váltig hű kedvese lennék.”
Azt gondolta, senki nem is hallja;
hallotta biz juhok közt a juhász:
szálas sással kévét kötözte,
szárnyéket font, mogyorófa ágát,
s hozott neki azt is, hűs vizecskét;
mondta hát a szépséges leánynak:
„Add meg te lány, amit megígértél!”
De hát a lány hamisacska volt ám,
éppen ezért így felelt amannak:
„Juhászlegény, menjél az utadra!

Kévéim ha be is kötözgetted —
 a te nyájad legelész a tarlón.
 Hogyha nekem hús vizecskét hoztál —
 hát magad is jó hideget irtál.
 Hogyha nekem szárnyéket csináltál —
 árnyékában te is megpihentél.”

FEHÉR Ferenc fordítása

A JUHÁSZ ÉS A LÁNYKA

Búzáat arat gyönyörű leányka,
 búzáat arat fűrge sarlójával.
 Mikor a nap már magasra hágott,
 dal csendült föl a leányka ajkán:
 „Aki nekem kévét kötne mostan —
 fehér orcám bizony neki adnám.
 Ha valaki egy kis vizet hozna —
 csillagszemem bizony neki adnám.
 De ha volna, ki hús árnyat hozna —
 néki lennék holtig szeretője.”
 Azt gondolta, senki sem hallhatja,
 de hallotta juhoknak juhásza:
 gyékénnyel a kévét megkötötte,
 cserjéből az árnyat megcsinálta,
 és elhozta hús pataknak vizét,
 így szólt aztán a gyönyörű lányhoz:
 „Add leányka, amit megígértél!”
 De a lányka válaszolt is nyomban,
 furfangos volt, hát emígyen szólott:
 „Pásztorlegény, menj a dolgod után!
 Megkötötted ugyan a kévét,
 de juhaid kóróban legelnek.
 Hoztál vizet a patakból, húset,
 te is ittál a hús vizecskéből.
 És ha árnyat is csináltál nékem —
 te magad is pihentél alatta.”

FÜLÖP Gábor fordítása

A PÁSZTOR ÉS A LEÁNYKA

Búzát arat gyönyörű leányka,
 Arany keze ezüst sarlót forgat.
 Mikor a nap delelőre hágott,
 Dalra fakadt gyönyörű leányka:
 „Ki eljönne kévéim bekötni,
 Neki adnám hófehér arcomat.
 Aki nékem vizet hozna innom,
 Neki adnám fekete két szemem.
 Hát még aki hús árnyékot vonna,
 Hú szerelmem neki odaadnám.”
 Azt hitte, hogy dalát ki se hallja,
 De hallotta juhoknál a pásztor:
 A kévéket sással bekötötte,
 Hús árnyat vont mogyorócserjéből,
 És a lánynak vizet hozott inni;
 Majd így szólott gyönyörű leányhoz:
 „És most add meg, amit megígértél!”
 De ravasz volt gyönyörű leányka,
 Azon nyomban meg is felelt néki:
 „Menj el innen, ifjú pásztorlegény!
 Ha kévéim mind be is kötötted,
 Juhaid most a tarlón legelnek.
 Ha hoztál is nekem vizet innom,
 Szomjad ottan magad is oltottad.
 Hogyha nékem hús árnyékot vontál,
 Hát alatta magad is pihentél.”

JUNG Károly fordítása

ÜRÜPÁSZTOR S A SÜLDŐJÁNKO

Marokveri tsinos süldőjánko,
 Aran kezi, ezüstbül kukájo.
 Midőn gyünne — délebéd üdőbe,
 Megszólala hangos nótaszóbul:
 „Gyünne hozzám kévekötni iffju,
 Hószín ortzám tsolkjánok kitenném.

Tsanak vízbül szomjom ótni hagyná,
 Szemehunynám, kezi bárhon illet.
 Ámde vonna árnyos fábul árnyot,
 Ölöm kuttyán szomját ótni hagynám.”
 Jáneszivel hitte, ki se hajja,
 De biz' hajja iffju ürüpásztor:
 Üstöllést gyün kéveköttni iffju,
 Magyaróbul legott árnyot állít,
 A' tsermelbül tsanakját meríté;
 Osztán szóla tsinos süldőjánhon:
 „Ámde mostand ódjod meg ruhádot!”
 Jámkó megent rókaszóbul jártos,
 Feleleti nem késik belülle:
 „Ugyon térj mán, ürüpásztor iffju,
 Ámbár köttöd minden kalangyámot,
 Ürünyájod tallófdödöm nyűtte.
 Oszt hogy ittam hüs tsermel vizedbül,
 Szinte ittad — ölöm kuttya nem köll.
 Hogy meg vontál magyaróbul árnyot,
 Biz' hüsölté — ámde tüllem távol.”

Rátz idiómabul fordítá IFFJU Károl

BÍRÓ JULCSA ÉS A KANÁSZLEGÉNY

Obscenus karakterű vígrománc

Leállt már az aratómasina,
 Bíró Julcsa markot ver utána.
 Ahogy délben szól a harang szava,
 Bíró Julcsa énekszóval várja:*

*„Hej, legények, jertek búzát kötni,
 Rózsás orcám jobb fele tiétek!
 Kőkorszamba hozzatok friss vizet,
 Dalos keblem hanyagolni véteket!*

* A legalább kétértelmű szókat, szintagmákat és mondatokat — a virtualis obscenitas érzékeltetése okából — cursivaltattuk a typographussal! (A magyarrító)

*Asztag mellett árnyéket pokrócból
Ki csinálna, annak megköszönném.
Hogyha lenne, aki megcsinálná,
Pendelyemet gatyájához tenném!”*

Száll az ének, nem is hallja senki,
Bíró Julcsa azt gondolja róla;
Pedig ott van a szép kanászlegény,
Nagy subája kilátszik alóla.

*Megy is menten kötni a kévéket,
Pokróc helyett fogja a subáját,
A kőkorsót menten megmerítné,
Majd szólítja nem remélt babáját:*

„Megcsináltam mindent, amit szóltál,
Jer hát, Julcsa, ide a subámra!
Vastag árnyék áll asztag tövében,
Pendelyedet vedd rá a gatyámra!”

Bíró Julcsa nem fogta tréfára,
Bár a pendely a gatyához vágyott;
Odaszólott a szegény kanászhoz,
Mint ki előbb csalánfűbe hágott:

„Hová gondolsz, ó te, kanászlegény?
Kévém kötni bárki idejönne!
Rózsás orcám jobb felét akarnád?
És a kondád mindent tönkretenne!”

*Korsó vízért kútágast felhúzni
Bárki lenne, tenném szívességből;
Dalos keblem két felét akarnád?
Pedig előbb te ittál a vízből!*

Vastag árnyék áll asztag tövében?
Vidd el innen a szőrös subádat!
Pendelyemet ezer ráncba szedték,
Ám de egy sem vágyta a gatyádat!”

*Eredeti szerb néprománc alapján magyaráta:
Dr. JUNG Károly ethnographus*

A BOJTÁR MEG A LÁNYKA

Érett kalászt aratott a lányka,
 fürgé kézzel, ezüstös sarlóval.
 Mikor a nap ért már delelőre,
 sóhajtozni kezdett a leányka:
 „Aki az én kévéim bekötné,
 annak adnám hófehér orcámat.
 Aki nékem forrásvizet hozna,
 arra vetném éjszín szemeimet.
 Aki engem árnyékkal vigyázna,
 azt a legényt mindig hűn szeretném.”
 Azt hitte, senki meg sem hallja,
 bojtárlegény mégis kihallgatta.
 A kévéket gyékénnyel kötötte,
 friss vizet is hozott a forrásból,
 árnyékra lelt mogyoróbokorban,
 majd így szólt az éjszemű leányhoz:
 „Most teljesítsd, amit megígértél!”
 Ámde szavakész volt a leányka,
 rátermetten felelt a legénynék:
 „Jól tennéd, ha dolgoz után néznél,
 mert amíg a kévéim kötözted,
 birkanyájad lelegelte tarlóm;
 hogyha nékem forrásvizet hoztál,
 bojtárlegény, magad sem szomjaztál;
 igaz, nekem árnyékot találtál,
 ám alatta te is meghúzódtál.”

KONTRA Ferenc fordítása

A JUHÁSZ ÉS A LEÁNY

Kalász kaszál szépséges leányzó,
 aranykézzel, ezüstös sarlóval.
 Mikor a nap delelőre hágott,
 Dalba kezd a szépséges leányzó:
 „Aki nékem kévéim bekötné, —
 néki adnám szép hamvas orcámat.

Aki vélem hús vizet itatna, —
néki adnám csillogó szemeim.
Aki nékem árnyékot ha fonna, —
annak én hű szeretője lennék.”
Azt gondolta senki őt ne hallja;
hallotta őt a juhok juhásza:
bekötötte gyékénnyel kéréit,
ágakból font árnyékot föléje,
hűvös forrás vizéből itatta;
majd szólott a szépséges leányhoz:
„Add meg lányka azt, amit ígértél!”
Ám a lányka ravaszabb volt nála,
felelt néki szigorú szavakkal:
„Menjél innen juhoknak juhásza!
Kévémet ha be is bekötötted, —
juhaid a tarlómon legelnek.
Vizet nékem hűvöset ha hoztál, —
hűvös víz a te szomjad is oltja.
Árnyékot ha fontál is fölőb, —
Megpihentél te is hűvösében.”

LADÁNYI István fordítása

JUHÁSZLEGÉNY ÉS A LÁNYKA

Ímhol arat világszép leányka
keze aranyával, sarló ezüstjével.
Mikor a nap delelőre hágott,
dalba kezde világszép leányka:
„Aki kévébe kötné az árpát, —
annak adnám gyöngé, fehér orcám.
Aki nékem hús vizet is hozna, —
neki adnám szép szemem világát.
Aki pedig dús árnyat csinálna, —
annak lennék hűséges mátkája.”
Imígy dalolt, mulatott magában;
hallá ezt a derék juhászlegény:
mind kévébe kötözé az árpát,
mogyoróágból dús árnyat csinált,

a patakról hús vizet is hozott;
 imígyen szólt világszép leányhoz:
 „Add a bérem, mit szóval ígértél!”
 De a lány a juhászlegénynek
 ékes szóval, okos szókkal mondja:
 „Hallod-e te derék juhászlegény,
 míg az árpát kérébe kötözted,
 a tarlómon nyájad legeltetted.
 Patakról ha hús vizet is hoztál,
 jómagad is abból iszogattál.
 Mogyoróágnak dús árnya alatt,
 juhászlegény, te is megpihentél.”

LADIK Katalin fordítása

A LÁNY ÉS A JUHPÁSZTOR

Szép volt a lány, búzában aratott,
 keze arany, sarlója ezüst volt.
 Mikor a nap delelőre hágott,
 magában a lány így danolgatott.
 „Valaki ha kéréim bekötné, —
 fehér orcám csókra adnám annak.
 Valaki ha kicsi vizet hozna,
 hollószemem csókra adnám annak.
 Valaki ha hús helyet mutatna,
 annak biz' én hű hitvese lennék.”
 Nem hitte, hogy bárki is meghallja,
 ám dalát egy juhásztor hallgatta:
 gyékénnyel a kéréit bekötte,
 őt a bokornak húsébe vitte,
 inni a forrás vizéből hozott,
 a leányhoz pedig imígyen szólott:
 „Add hát, hugám, amit megígértél!”
 De a leány furfangosabb ennél,
 a legénynek ekképp válaszola:
 „Menj el innén, juhoknak pásztora!
 Igaz ugyan, kéréim bekötted,
 de juhaid búzámba terelted.

Igaz ugyan, forrásvizet hoztál,
de alsónek belőle te ittál.
Igaz ugyan, hús helyet mutattál,
de alája énvelem húzódtál.”

P. NAGY István fordítása

A JUHÁSZ MEG A LÁNY

Sarlójával búzát arat a lány.
Keze arany, sarlója színezüst.
Ahogy a Nap a feje fölé ért,
a hőségben ilyen dalba kezdett:
„Ki a búzát bekötné utánam,
néki adnám bársonyos orcámat.
Aki nékem hideg vizet hozna,
két fekete szemem övé lenne.
Ki föllibém árnyékot terelne,
lennék annak hűséges mátkája.”
Nem gondolt rá, hogy valaki hallja;
s hallotta is egy furfangos juhász.
Fut gyékényért, bekötni a búzát,
árnyéknak vág mogyorófaágat,
s húz hús vizet az itatókútból.
Ezek után mondja a szép lánynak:
„No, most add meg, amit ígérettél!”
De a lánynak helyén van az esze,
s így válaszol a juhászlegénynek:
„Ne bolondozz, te tejfölszázájú!
Ha a búzám kérébe kötötted,
a juhaid tarlómon legeltek.
Ha szomjamat hús vízzel oltottad,
te magad is ittál a hús vízből.
Ha föllibém árnyékot tereltél,
az árnyékban te is megpihentél.”

PAP József fordítása

A JUHÁSZ ÉS A LÁNY

Kévét kötött a szépséges lányka,
aranyujjal, ezüstös sarlóval.
Múlt az idő, delet harangoznak,
dalolni kezd, strófák sorakoznak:
„Aki nékem, hipp-hopp, kévét kötne,
halvány arcom feléje fordulna.
Friss patakvízzel oltaná szomjam,
igéző szemem rája villanna.
Aki fölém árnyékot terít'ne,
lennék néki hűséges kedvese.”
Biztos benne, dalát más nem hallja,
de érti azt a juhok pásztora:
Szalmakötél a kévék derekán,
árnyak mogyorófavessző-szöttes,
sebes patak vize kulacsában.
És a lányhoz imígyen fordula:
„Tedd most, lányka, amit megígértél!”
De az huncut-csalárdul mosolygott,
időt se hagyva nyomban válaszolt:
„Távozz csak el innen, juhászlegény!
Ha a kévét össze is kötötted,
juhaid a tarlón szétszéledtek.
A patakról hús, friss vizet hoztál,
de szomjadban te is abból ittál.
Fejem fölé árnyékot terítél,
ám alatta magad is pihentél.”

SINKOVITS Péter fordítása

A SZABAD MUNKACSERE

Példabeszéd két társulásban

I. (*Kincstári szövetség*)

A BIRKAPÁSZTOR ESETE A TAKAROS LEÁNNYAL

Markot vert egy takaros leányzó
arany karral, színezüst sarlóval.
Mikor a nap delelőre hágott,
dalra gyúlt a takaros leányzó:
„Hogyha lenne, kévém ki bekötné —
kötném hozzá patyolatszín orcám.
Ha ki nékem vizet hozna innom —
igéző két szememből itatnám.
S ha ki nékem vetne híves árnyat —
lennék annak hön szerető híve.”
Azt gondolta: senki nincs, ki hallja;
hallja ezt az ifjú birkapásztor:
gyékénnyel a kévét bekötötte,
mogyoróág-ernyőt font fölébe,
hús vizet vitt epedő ajkára;
majd így szólt a takaros leányhoz:
„Add meg hát, lány, amit megígértél!”
Ám a lányzó ugyan furfangos volt,
s így felelt a juhásznak szavára:
„Eredj innen, ifjú birkapásztor!
Ha a kévém rendjén bekötötted —
a juhod mind ott legel a tarlón.
Hogyha nékem hoztál vizet innom —
véle oltád magad is a szomjad.
Hogyha nékem árnyékot vetettél —
hűsén te is csakúgy megpihentél.

II. (Alternatív alku)

A BULA MEG AZ EGYSZERI PAKULÁR

Markot vert egy csicsás jó bőr spinkó
 kóser jattal, hullajó kacorral.
 Mire a nap frankón bedurrantott,
 áriázni kezd a lepra dajna:
 „Lenne manusz, kévém szorongatni —
 szorongatná derekam is dögjól.
 Lenne krapek, piát aki hozna —
 pitykézhetne, prütykölhete vélem.
 Ha ki pali árnyat vetne most rám —
 taknyoljon le, flamós vagyok érte.”
 Szagot kap a hamuka-danára
 a pakulár, ki arra strabancol;
 viccserhó volt, marhán esett plére.
 Kévét kötött, piát hozott néki,
 árnyat vetett, s vágta volna hanyatt.
 Mufurc csobán, pasasérnak proosztó:
 „Frankamári — mondja —, elő a farbával!”
 Firkás csaj volt, adott duma bankot,
 fűzött ürgét, legyet nem kapott be:
 „Kopj le! Almás! Húzhatod a csíkot!
 Mialatt a kévémet kötözted —
 nyájad legelt csernó-béli tarlón.
 Amit hoztál, Noé italát töltsd
 hűtőjébe Yugo Floridának.
 S árnyékodba majrézom feküdni —
 hátha lennél immun-elégtelen.”

TÚRI Gábor fordításai

PÁSZTOR ÉS A LEÁNYKA

Rendet vágta szépséges leányka,
 Keze arany és ezüst a sarló.
 Delelőre járt a nap már régen,
 Énekelte szépséges leányka:
 „Ki most nékem markot összekötne, —

Annak adnám orcám gyöngé holdját.
 Ki most nékem hűvös vízből hozna, —
 Annak adnám két szemem világát.
 Ki most nékem lombból árnyat fonna, —
 Annak adnám szerelem hűségét.”
 Vélte, mit mond, nem hallhatja senki,
 De hallotta birkanyáj őrzője,
 Ki a markot gyékényszálba fogta,
 Fonta árnyat mogyorófalombból,
 S hozott vizet hűsítő forrásból;
 Leánykához majd ekiképpen szólott:
 „Add hát nékem, mi megillet engem!”
 De a lányka csak megcsalta szóval,
 A juhásznak ezt a választ adta:
 „Távozz tőlem birkanyáj őrzője,
 Míg a markot gyékényszálba fogtad,
 Birkanyád a tarlóra csaptad,
 És ha hoztál forrásnak vízből,
 Te is ittál szomjad csillapítani,
 És ha lombból nékem árnyat fontál,
 Ott alatta te is megpihentél.”

VARGA Szilveszter fordítása

JEGYZET A FORDÍTÁSOKRÓL

A Vuk gyűjtéséből származó szerb népdal, az *Ovčar i devojka* huszonegy fordításváltozatát elolvastva már-már önmagától adódik az összehasonlítás, még pontosabban: az összeolvasás alkalmja, lehetősége. Az összeolvasásé, hiszen nem a fordításokat akarjuk rangsorolni, egymáshoz hasonlítani, még csak nem is az eredetivel összevetni, a fordítások precizitását mérlegelni, csupán a vers néhány jellemző helyét, elemét kiemelni, s azzal a céllal párhuzamba állítani a fordítói megoldásokat, hogy kitessék a látszólag egyszerű népdal polifon hangzása, versrétegeinek gazdagsága, s nem utolsósorban fordítóink stiláris árnyalatokra is ügyelő leleményeinek sokasága, sokfélesége.

A szabadvers száz éve után, amikor az archaikus, népi ritmusú vers lefordítása artisttikus kuriózumnak számít, a deseterac betantása különleges kihívást jelentett a műfordítók számára. Már csak azért is, mert ennek a népdalnak a legjellemezőbb, domináns eleme minden kétséget kizáróan, a ritmus. A tízszótagos verssorok kialakítása nem jelentett

problémát a fordítóknak, az eredeti vers sorai ütemezésének betartása már sokkal inkább, a 4+4+2-es verssorok helyenként megbicsaklanak, arra pedig, hogy a szó- és ütemhatárok egybeessenek, ezáltal is feszesebbé téve a vers ritmusát, szinte alig ügyelnek a fordítók. A versfordítások trochaikus lejtése — egy-két kivételtől eltekintve — véletlenszerű, vannak ugyanis olyan fordítások, amelyek a sorok erőteljes trocheusi lejtését helyezték előtérbe. Akik komolyan vették a metrikai tökéletesség igényével kecsesgető szerb népdal „utánzásának” lehetőségét, hibátlanul oldották meg feladatukat. Már az elmondottak alapján is kiderül, mennyire elütöek a fordítók hozzáállásai a népdal megszólaltatásakor. A ritmust „szabadon kezelő”, szabályait be nem tartó, lezser fordításoktól a feladat komolyságához illő fegyelemmel betartott ritmus vagy a magyar népdalokéhoz közelítő változat, illetve a felülemelkedő ritmikai irónia, a versformát kívülről, mintegy vázként kezelő magatartás, parodisztikus alapállás egyaránt tetten érhető, világosan látható a versek összeolvasása után.

A népdalváltozatok lexikái szintje ugyanezt a változatosságot mutatja. Érdekes megfigyelni, hogyan oldották meg a műfordítók a legelső fordítói problémát. A népdal a *žetvu žela* idiómával kezdődik, s az átültetések szerint jelentheti ez egyszerűen csak azt, hogy *aratott*, vagy időhatározóval kiegészítve: *aratott(...)* *hajnal óta*, hogy *aranykalászt arat*, *markot szedett*, *nekiáll aratni*, *árpavágni*, *termést a tarlóra dönti*, *aratván aratott*, *búzát arat*, *marokeveri*, *markot ver*, *érett kalászt arat*, *kalászt kaszál*, *imhol arat*, *búzában aratott*, *sarlójával búzát arat*, *kévért kötött*. Erdemes felsorakoztatni a *čarne oči* magyar megfelelőit is: *bogárszem*, *csillagszép*, *éjfelete*, *bűbájos szem*, *csillagszem*, *fekete*, *éjszín*, *csillogó szem*, *hollószem*, *igéző szem*; s vannak akik úgy gondolják, a lány *szép szeme varázsát*, míg mások szerint a *szeme világát* ajánlja fel könnyelműen. Az sem pusztán a szavak fordításával kapcsolatos kérdés, milyennek látták az átköltők a lánykát, akit az eredeti a *polukava* jelzővel illet: *furfangos eszű*; *csalfa és ravasz*; *nagyon is ravasz*; *ravaszabb*, *mint hinné*; *érti a beszédet*; *ravasz volt*, *nem kicsit*; *hamisacskva*; *rókaszóbul jártos*; *szavakész*, *rátermett*; *okos*; *furfangos*; *huncut-csalárd*; *firkás*; olyan, *akinek helyén van az esze*; s aki legényt *megcsalta szóval*. És folytathatnánk a felsorolást vég nélkül — mert alig akad egy-két egymásra hasonlító fordulat — kezdve attól, hogy a vers egyik szereplőjét, a juhászlegényt hogyan nevezi meg a fordító, hogyan szólítja meg a versben a lányka: *bojtár*, *juhász*, *ifjú pásztorlegény*, *ifjú csoban*, *kicsi kuckós juhász*, *juhászlegény*, *pásztorlegény*, *ürünpásztor*, *bojtárlegény*, *juhoknak juhász*, *juhoknak pásztor*, *birka-pásztor*, *birkanyáj őrzője*, vagy éppen: *tejfölösszájú*, az egyikben pedig: *kanász*, egészen addig, hogy hogyan, milyen hangnemből utasítja vissza a juhász követelését a lányka: patetikusán — *Távozz tölem*; szarkasztikusán — *Kopj le! Almást Húzhatod a csikot!*; szelíden — *Eridj in-*

nen; viccesen — Ne bolondozz; Hess el innen; erélyesen — Jól ten-néd, ha dolgod után néznél; incselkedve — Ugyan, férj mán; durván — Hordd el magad; vagy egyszerűen csak: Menj el innen.

Már a szókincs szintjén megmutatkozik fordítói hozzáállások különbözősége. Tájnnyelvi szavak, népies szóalakok sorjáznak: *csoban, tanász, tüllem, bekötte, salló, fölibem* és így tovább. A népies fordulatok azonban nemcsak a lexika, hanem a versszerkezet szintjén is megjelennek. A legszabadabb átköltések egyike például a magyar vígballadák hangján és módján, szabadon eleveníti meg a történetet, a fordítók közül pedig jó néhányan magyar népmesei fordulatokat alkalmaznak. Még a népies változatok azon formái is fellelhetők, melyek a népdalok páros rímeit adják vissza, ezekben aztán a leány hú *babája* akar lenni a legénynek. Mások erőteljeser archaizálnak: cserényt, szárnyéket állít a juhász a lánykának. Ennek a legszélsőségesebb esete, melyben a műfordító egy Vuk Ikorabeli történetet, kétszáz évvel ezelőtt beszélt nyelvet rekonstruál, szókincsében, helyesírásában, szintaktikai fordulataiban egyaránt.

A verségész szintjén mutatkoznak azonban meg az egyes fordítások legmarkánsabb jegyei. Mégpedig azért, mert a legtöbb esetben az egyetlen cél az életkép visszaadása volt, a vers szituatív előadása, az anekdotikus megjelenítés. A vers tartalmi hármasságán van ugyanis a legtöbb esetben a hangsúly: annak a leírásán, hogyan sóhajtozik a lányka elfáradva, kívánságait hogyan teljesíti a közelben nyáját legeltető juhász, hogyan fogja szaván, s a lányka mi módon utasítja vissza a juhászt. A vers felépítése rafináltan egyszerű. Nemcsak a cselekménye hármasság tagolású, hanem egy-egy rész is három egységre osztható, annak megfelelően, hogy a lánykának három kívánsága van, melyhez három ígéret társul. Mindezt az erotika leheletnyi, naív, derűs bája hatja át. Az eredetiben megénekelte történetet is másként-másként adják vissza a fordítók.

Van, aki a történet báját igyekszik megszólaltatni. Más kamaszerotikát vél benne. De olyan interpretálása is akad a népdalnak, mely éppen az erotikus elemet igyekszik kiiktatni, nem a fiú és a lány kedvesen incselkedő történetét, hanem a rosszindulatú, a lányt kihasználni akaró pásztor és a talpraesett, cselekvésre, visszavágásra kész leány meséjét hozza, annak a fordítói szándéknak a jeleként, mely nem múltbéli, régies megszólaltatását, hanem mai, korszerű nyelven történő megfogalmazását adja a népdalnak.

Az anekdotikus, történetre koncentráló versfordítások közül ezúttal csak a két legszélsőségesebbet idézzük: az egyik statikus megközelítésre enged következtetni, leírói jellegű: „Szalmakötél a kékék derekán, / árnyak mogorófavessző szöttes, / sebes patak vize kulacsában”; a másik a versfordítás változatok közül a legdinamikusabb, a leginkább epikus jellegű: „Fut gyékényért, bekötni a bűzát, / árnyéknak vág mogorófaágat, / s húz hús vizet az itatókútból”.

A fordítók közül néhányan több változatban is elkészítették a szöveg fordítását. Jelezve, hogy a megközelítésnek még egyazon szerző esetében is sokféle változata lehetséges, hogy még ugyanaz a szerző is más-más vonatkozását emelheti ki a versnek. A naív, bájos világ elfogadásának lehetetlensége ihlette minden bizonnyal azokat a változatokat, amelyek ironikusan csak két szereplőt és az elcsábítást ősi történetfragmentumát őrzik meg az eredetiből, s az argónak és a szlengnek a keverékéből egy egészen új, az eredetihez csak halvány szálakkal kötődő világot kreálnak. Az egyik fordításváltozat szerint az idill nem lehet világunk tartozéka, ennek a történetnek csak másféle kontextusban van létjogosultsága; csak ha aktualizáltan mai, s a népdal vershelyzete felcserélődik az immunelégtelenségnek és a csernobili katasztrófának a problémájával. A versvilág zaklatottan mai, a versnyelv elidegenítően argós, halandzsa jellegű.

A versmag torzításának példája az erotikus vonatkozások felnagyítása, hipertrofálása is, az erotikának a szexuális utalások szintjére való áthelyezése, az incselkedő, játékos gyermekiségnek a testi szerelem körébe való utalása, szintén a paradicsomi népi idill elvesztésének tanúságaként.

Ahány költő, annyi versváltozat. Mondhatnánk úgy is, a fordítások az eredeti kialakulásának, keletkezésének történetét rekonstruálják együttesen, a variációkban élés tényét tudatosítják. A vers népdalszerű, népballadás, népmesei vagy egyszerűen csak tájnyelvi elemeket tartalmazó, archaizmusokat felsorakoztató, a legszélsőségesebben régiesített vagy éppen mai köznyelvi, jassznyelvi, bájosan erotikus, az erotikát kizáró, minimálisra csökkentő, azt a testi szerelem vonzáskörébe átutaló, idillt megjelenítő és aktualizáltan modern, esetleg komolykodó, humoros, groteszk és ironikus, tartalmat és formát egyidejűleg parodizáló variánsai ennek az egyszerű versnek a formai szempontú, nyelvi, tematikai sokrétűségét, gazdagságát, elemeinek változatos interpretálhatóságát jelzik.

Minden bizonnyal a népdal jellege, a variánsokban létezés ténye is bátorította a költőket, hogy ne a műfordítói hűség, a szó szerinti hitelesség legyen fordítói eszményük, hanem hogy saját egyéniségükhöz idomítsák a fordításokat, annak megfelelően szabadon gyúriák át, stílusuknak megfelelően. Minden bizonnyal tudatosan törekedtek az egyéni megoldások versbe iktatására, jelentkezzenek azok a versegész, a vershez való hozzáállás vagy csupán a jelzős szerkezetek szintjén, s nem riadtak vissza az extrém megoldásoktól sem. A műfordítást nem arctalan robotmunkának, mechanikus tevékenységnek fogták fel, amely az eredeti szöveg más nyelven történő megismertetéséhez szükséges csupán, hanem műfordítói erőpróba és szép, stílári játék kerekedett az *Ovčar i devojka* átültetéséből, mely egyúttal a fordító költői világát is tükrözi.